

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Išgyventi tamsą padeda šviesos laukimas

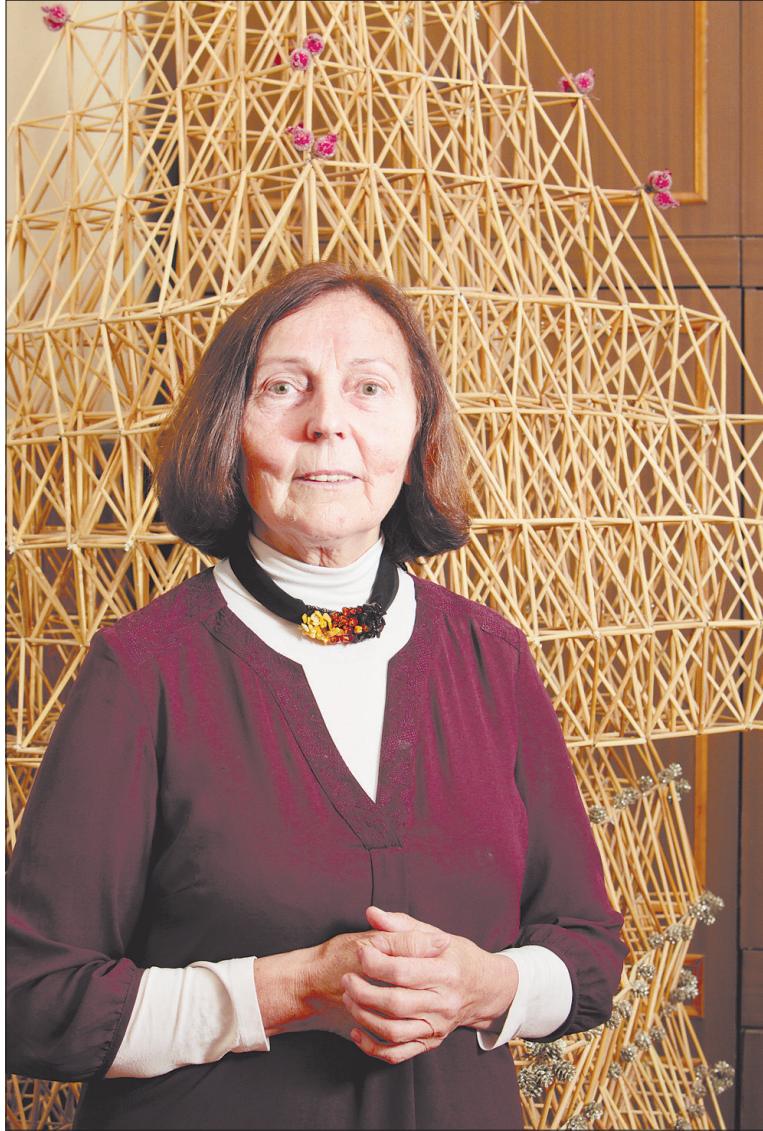
Stovime ant advento slenksčio, laukdami Kalėdų, o su jomis - grįžtančios saulės. Ne kiekvienas žinome tiksliai žingsnelius, kaip įveikti tamsiausią metų tarpą, bet suprantame, kad finišą turime pasiekti švaresni ir geresni, atsiprašę ir susitaikę. Anot Vilniaus etninės kultūros centro vyriausiosios koordinatorės Marijos Liugienės, prie šventinės vakarienės stalo turime sėsti susitaikę ne tik su saviškiais, draugais ir kaimynais, bet ir viskuo, kas gyva mus supa. Tokia buvusi senovės lietuvių filosofija.

- Anksčiau, prieš prasidedant adventui, šeiminiškai net piemenis paleisdavo pas namiškius ilsėtis ir ruoštis šventei. Iš to išplaukia didžioji advento prasmė? - klausė Marijos LIUGIENĖS.

- Adventas yra pasiruošimas didelei šventei - Kalėdoms. Kuo šventė didesnė, tuo pasiruošimas yra didesnis. Šventės ateina ir greit praeina. Labai gražūs advento laukimo ženklai - advento vainikas, dabar išpopuliarėjęs advento kalendorius. Nors dažniausiai po kiekvienu advento kalendoriaus langeliu slepiasi šokoladinis saldainis, advento kalendorių būna įvairių. Kai kuriose jų atmainose atidarius „langelį“ galima rasti kalėdinį eilėraštį, kituose - smulkių dovanėlių. Mano vaikystės laikais sklisdavo tokie laiškeliai-palinkėjimai užslėpta švelnia kritika. Tarkime, aš su tavim draugaučiau, jei nebūtum toks karštakošis. Vaikas, gavęs daug laiškelių, po Kūčių vakarienės perskaito. Jei dauguma rašo tą patį, jis pagalvos, kad reikėtų keistis. Adventas būdavo išnaudojamas edukacijai, auklėjimui, savęs suvokimui. Labai prasmingas yra tas laikas. Advento laikotarpis būdavo ramybės laikotarpis. Sekant krikščioniškąją tradiciją, per adventą dera nesilinksminti, nerengti vakarėlių ir švenčių - daugiau laiko skirti ramiam bendravimui, džiaugsmingam laukimui ir susitaikymui. Jei iš tikrųjų per tas keturias savaites mes pamėgintume su savimi ir bendradarbiais, kaimynais tą darną atkurti, susitaikyti, kad nebūtų pikto jausmo, - būtų nuostabu. Sakoma, jei visą adventą ištvėrsi nesusipykęs šeimoje su vyru ar su anyta, visais, kurie labiausiai erzina, visus metus su jais nesusipyksi. Visos religijos apie tai kalba, net Šventajame Rašte parašyta.

- Mūsų protėviai, švęsdami kalėdines šventes, tarsi atitrūkdavo nuo kasdienybės ir į pirmą vietą iškelėdavo būties klausimus. Kokiais simboliais ir apeigomis šis ryšys atsiskleidėdavo laukiant saulėgrįžos?

- Dabar iš tų švenčių yra likusi tik profaniškoji dalis. Pasakome - kaip ir pamirštame. Senovės lietuviai per metus turėjo keturis svarbius įvykius - saulėgrįžas, žiemos ir vasaros, gruodžio 24 d. ir birželio 24 d., ir dabar mažai beprisimenamus žiemos bei pavasario lygiadienius. Tie didieji kosmoso virsmai

Marijos Liugienės asmeninio albumo nuotr.

negalėjo neatsispindėti žmonių visuomenėje. Žmonės suprato esą visatos dalis. Ką darydavo mūsų senoliai? Jie įsijausdavo į kosminį vyksmą ir stengėsi savo elgsena, laikysena kažką daryti, kad jis įvyktų. Iš šiuolaikinių žmonių laikysenos ir elgsenos galima spręsti, kad jie to neįdaria, o tas senovės, gamtos žmogus dažnai keldavo žvilgsnį į dangų ir be jo ženklų nieko svarbaus nepradėdavo. Krikštynas, vestuves, vaiko pradėjimą, darbymečius, sėjos pradžia, pabaigtuves derino su dangaus šviesuliais, žvaigždynamis, mėnuliu. Tamsusis periodas juos itin baugino. Žiūrėkit, rudenį temsta, temsta, vis anksčiau sutemsta, šviesos mažėja, mažėja. Pasidaro kaip ir neįdaria, baugu: o gal saulė išvis nebeužtekės vieną rytą? Žmonės imasi kažką daryti, kad šviesa greičiau nušvystų. Jie pradeda ruoštis, puošti, tvarko savo vidų ir išorę. Langus valo, visus kampus šveičia, riša sodus. Pats svarbiausias apsišvarinimas - vidinis pasikeitimas. Atsiprašo visų, gražina skolas, atlieka išpažintį. Žmogus tarsi naujai gimsta su saule, prasi-dedančiais metais. Stengiasi pritikti prie kosmoso, o ne vieną dieną atsibunda - Kalėdos, pasakė per „Labą rytą“. Galų gale - pasninkas. Dėl ko pasninkaujama? Ne vien todėl, kad kūnas išsivalytų, o tai, ką žmogus valgo, turi įtakos jo psichikai, veiksmams, jausmams. Buvo stengiamasi aplink save ir savyje sukurti darną. Tam ir reikalingas paruošiamasis laikotarpis.

- Prie Kūčių stalo būdavo įprasta padėti lėkštelę išėjusiems artimiesiems. Būdavo ir

daugiau ryšio su anapusiniu pasauliu ženklų?

- Mūsų religijotyra netgi kalba apie savotišką protėvių kultą. Protėviai buvo prisimenami keturis kartus per metus - žiemą, vasarą, pavasarį ir rudenį. Ypač mirusieji būdavo pagerbiami žiemos metu, įsivyravus tamsai. Nuo Vėlinių mes savo protėvius vis minime ir minime. Per Kūčių vakarienę, jei artimasis yra išėjęs tais metais, jam ir lėkštutę padedame, eglutės šakele papuošiamo. Kūčių vakarą ant palangės žvakutę uždegame, kad parodytume ženklą. Iki krikščionybės būdavo rengiamos padėkos mirusiems už derlių. Mitinė sąmonė sutapatindavo į žemę krentantį grūdą su į žemę laidojamais artimaisiais. Buvo manoma, kad protėviai lemia derlių, kad jie gali išprašyti, kad liūtys, krušos derliaus nepaskandintų, kad saulė laukų neiškepintų. Ryšys su protėviais buvo labai branginamas, stengiamasi jo nepažeisti, minėti mintyse ir kalbose. Ką jau kalbėti per šventes. Tie relikvai atėję iki mūsų laikų. Ne veltui sakoma: apie mirusį arba gerai, arba nieko. Per didžiąsias šventes prisimenami tik geriausi mūsų mirusių darbai.

- Ar skyrėsi Kūčių tradicijos skirtinguose Lietuvos regionuose?

- Labai daug papročių neišlikusių, o tų, kurie išlikę, regioninių skirtumų mažai galime įžvelgti. Šiek tiek skiriasi Kūčių vakarienės papročiai, valgiai, bet negalėčiau sakyti, kad dzūkai vienaip šventė, kiti - kitaip. Prie Kūčių stalo visi turėjo sėsti švarūs, išsipėrę, švariais

drabužiais, tarsi naujai atgimę kūnu ir siela. Dzūkai pirtis turėjo, o jei kaimynas dėl kokių nors priežasčių pirties neturėjo, visi maloniai kviesdavo jį išsiperti. Suvalkijoje pirčių nebūdavo, ten maudomasi kubile. Pirmiausia šeimos galva, paskui kiti pagal amžių, svarbą. Seniau niekas neskaičiuodavo, kiek būdavo ant Kūčių stalo patiekalų. Kiekvienas šeimos narys atnešdavo savo dalį. Nieko ypatingo ten nebūdavo. Tėvas, užauginęs grūdus, atveždavo kviečių, žirnių. Mama, užauginusi kopūstų, burokų, - daržovių, riešutų rinkėjai vaikai - riešutų, močiutės - spanguolių. Tai buvo tarsi visos šeimos padėkos vakarienė. Svarbiausia - ne patiekalų skaičius, o kaip tu tai padarysi, kaip palaiminsi stalą, kaip palaiminsi esančius šalia savęs, kaip padėkosi. Dabar krikščioniški papročiai taip susipynę su nekrikščioniškais, kad mes jų net nelukštename. Visi labai dera. Mano tėvulis buvo labai didelis papročių žinovas ir tęsėjas, jis sakydavo: „Vaikeliai, kaip radome, taip ir palikime.“

- Kaip vienas iš svarbiausių šventės akcentų įvardijamas eglutės puošimas. Kaip šventėms buvo puošiamasi senovėje? Ar žinoma šios didelės šventės simbolių prasmė?

- Eglutės puošimas pas mus atėjo tik XIX amžiaus pabaigoje. Ypač vokiečių kareiviai išplatino tą paprotį. Per Kalėdas puošdami mažas eglutes jie malšindavo savo ilgesį tėvynei. Iki eglutės, manau, lietuviai rišdavo sodus. Žaliava, šiaudas, visada būdavo po ranka. Visus namus valydavo, grindis, suolus šveisdavo iki baltumo. Aišku, kad tas senas aprūkęs sodas jau nebekabodavo. Naują rišdavo. Darydavo iš šiaudų dvylikakampes žvaigždes, jos būdavo savotiškas kalendorius. Varenos rajone užrašytas prisiminimas, kaip tėvas surišdavo naują

tas ne dėl tiesioginės paskirties, o kita prasme. Senoliai nieko nedarydavo kaip dekoracijos. Viską - tik su gilia prasme. Viskas būdavo užkoduota, ne taip, kaip daroma dabar. Pasikabiname ar pasidedame advento vainiką, dažnai net negalvodami, kam mes tai darome, kokią prasmę jis turi. Tik dulkėms kauptis.

- Ačiū, kad pastebėjote. Iš tiesų ne kiekvienas, kas pina advento vainiką ir dega ant jo žvakeles, suvokia, ką tai reiškia.

- Prie advento vainiko turi būti prisėdama vakarais po darbų. Visa šeima susėdama prie degančios žvakelės ir kalbasi apie praėjusią dieną. Išsirutulioja gilesnės kalbos apie gyvenimą. Vaikai jų klauso. Tai ir yra viena iš vainiko paskirčių - auklėjimas. Tas paprotys atėjo iš Mažosios Lietuvos ir yra labai gražus, sveikintinas, tik reikia, kad jis turėtų tikrąjį esminį krūvį. Tradicijos gal ir tęsiamos, bet jeigu mes jų esmę suprastume ir išskleistume, būtų kas kita. Jei tik dekoras - visai kiti reikalai. Žvakės šviesos simbolis yra labai gilus. Žinome, kad ugnis mus apvalo, skaidrina, nuneša kažkur aukščiau. Galų gale vainiko simbolis yra labai gražus. Kalėdų ir Joninių papročiai yra labai giminingi. Burtai per Rasas ir Kūčių naktį, vainikai per Jonines ir Kalėdas. Ir tas amžinai žaliuojantis medis, kuris pasirodo mūsų gyvenime per visas reikšmingas mūsų šventes. Ir per Velykas stengiamės stalą papuošti amžinai žaliuojančių augalų šakelėmis. Amžinai žaliuojantis medis primena: žmogau, tu esi amžinas, tu nemirtingą dalį savyje nešioji. Kalėdų vainikas yra simbolis, kad gyvenimas srūva ratu, o žvakele tuo laikotarpiu, kai kosminės šviesos vis mažiau, stengiamės jos trūkumą kompensuoti. Tarsi einame į pagalbą šviesai sugrįžtančiai.

- Priminėte lietuvių šiaudinius sodus. Jie kabodavo beveik kiekvieno senovės lietuvių gryčioje virš stalo, prie kurio susirinkdavo visa šeima. Kas sodus šiandien beprisimena?

- Prisimena. Jaunimas labai domisi. Per sodų pynimo mokymus mūsų dirbtuvės net perpildytos. Veržiasi žmonės, taip jie nori išmokyti, pažinti ir suprasti. Atgimsta, grįžta lietuviški sodai, ir aš labai džiaugiuosi, nes vienas iš mano gyvenimo tikslų buvo sugrąžinti sodus į buitį ir būtį, perprasti jų gilią filosofiją, žinią, kurią jie neša. Sodus padarytas iš trikampių ir kvadratų. Trikampis reiškė dvasią, kvadratas - materiją. Ir tai yra dermė. Sodus neša žinią, kad viskas, kas gimė, auga, vystosi iki savo platumo, pilnumo, paskui pradeda nykti. Tas pats principas kaip ir augalų. Galų gale viskas sueina į vieną tašką, į tuos keturis trikampiukus, kurie reiškia dvasią. Sodų filosofija gili ir man labai buvo gaila, kad toks dalykas išnyks, bet, ačiū Dievui, jis atgimsta.

▶ Jei visą adventą ištvėrsi nesusipykęs su visais, kurie labiausiai erzina, visus metus su jais nesusipyksi

žvaigždę, o senąją nuimdavo ir sudėgindavo. Praėjo mėnuo - ant žvaigždės smaigalio pasižymi. Būdavo namai puošiami paukšteliais iš išpūsto kiaušinio kevalo. Pritaismomi jiems šiaudų sparneliai, rišami angeliukai, kitos mitinės būtybės, žyminčios ryšį tarp šiaurinio ir anapusinio pasaulio. Pati esu užrašiusi žmonių pastebėjimų, kad per Vėlines iš skastyklos paleidžiamos vėlės, kad jos per Kūčias pasirodo mūsų namuose pailsėti, pasisupti ant šiaudinio sodo arba drobinio rankšluosčio. Kiekvienuose namuose būdavo sodas ir rankšluostinėje gražus drobinis rankšluostis, pakabin-

